

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

MEDIA MAKONDA SUN'IY INTELLEKT: YANGI TARIX VA YANGI DUNYOQARASH

Samandar Bozorboyev

Annotatsiya: *Ushbu maqola sun'iy intellekt texnologiyalarining media makoniga ta'sirini chuqur tahlil qiladi, uning tarixiy evolyutsiyasidan tortib to kelajak istiqbollarigacha bo'lgan murakkab jarayonni yoritadi. Maqola sun'iy intellekt va media o'rtasidagi simbiotik munosabatni, sun'iy intellektning kontent yaratish, tarqatish va iste'mol qilishdagi inqilobiy rolini ko'rib chiqadi. Avtomatlashtirilgan jurnalistikadan generativ sun'iy intellekt tomonidan taqdim etilayotgan yangi imkoniyatlargacha bo'lgan rivojlanish bosqichlari, shuningdek, axloqiy dilemmalar, huquqiy muammolar va jamiyat dunyoqarashini qayta belgilash masalalari atroflicha muhokama qilinadi. Tadqiqot sun'iy intellektning media sanoatiga olib keladigan keng ko'lamli o'zgarishlarni tushunishga va kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini belgilashga hissa qo'shishni maqsad qiladi.*

Kalit so'zlar: *Sun'iy intellekt, media, generativ sun'iy intellekt, avtomatlashtirilgan jurnalistika, axloqiy dilemmalar, dezinformatsiya, konvergensiya, personalizatsiya.*

Abstract: *This academic article deeply analyzes the impact of artificial intelligence (AI) technologies on the media landscape, illuminating the complex process from its historical evolution to future prospects. The article examines the symbiotic relationship between AI and media, and AI's revolutionary role in content creation, distribution, and consumption. It comprehensively discusses development stages, from automated journalism to new possibilities offered by generative , as well as ethical dilemmas, legal challenges, and the redefinition of societal worldview. The research aims to contribute to understanding the wide-ranging changes AI brings to the media industry and to define future directions for development.*

Keywords: *Artificial intelligence, media, generative , automated journalism, ethical dilemmas, disinformation, convergence, personalization*

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

Аннотация: Данная академическая статья глубоко анализирует влияние технологий искусственного интеллекта (ИИ) на медиапространство, освещая сложный процесс от его исторической эволюции до будущих перспектив. Статья рассматривает симбиотические отношения между ИИ и медиа, а также революционную роль ИИ в создании, распространении и потреблении контента. Подробно обсуждаются этапы развития, от автоматизированной журналистики до новых возможностей, предоставляемых генеративным ИИ, а также этические дилеммы, правовые проблемы и вопросы переопределения мировоззрения общества. Исследование призвано способствовать пониманию широкомасштабных изменений, которые ИИ приносит в медиаиндустрию, и определению направлений будущего развития.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, медиа, генеративный ИИ, автоматизированная журналистика, этические дилеммы, дезинформация, конвергенция, персонализация.

Kirish

Sun'iy intellektning inson faoliyatining turli sohalariga, xususan, media makoniga chuqur kirib borishi, biz guvoh bo'layotgan yangi texnologik inqilobning muhim jihatlaridan biridir. An'anaviy medianing avlodlar osha shakllangan paradigmalari hozirgi kunda sun'iy intellekt ko'magida tubdan o'zgarmoqda, bu esa axborotni ishlab chiqarish, tarqatish va iste'mol qilish usullarida misli ko'rilmagan o'zgarishlarga olib kelmoqda. Bu transformatsiya nafaqat texnik jihatdan samaradorlikni oshirishga qaratilgan, balki haqiqat, ishonch va javobgarlik kabi fundamental tushunchalarni qayta ko'rib chiqishga majbur qiladigan yangi axloqiy va huquqiy savollarni ham kun tartibiga qo'ymoqda.

Sun'iy intellekt va media o'rtasidagi bu simbiotik munosabat yangi tarixni boshlab, dunyoqarashimizni qayta belgilamoqda. U jurnalistlarga ulkan ma'lumotlar hajmini tezda qayta ishlash imkonini berish orqali tahririyat samaradorligini oshiradi, shu bilan birga kontentning aniqligi va ishonchliligini saqlab qoladi. Sun'iy intellektga asoslangan vositalar, jumladan, tabiiy tilni qayta ishlash, mashinani o'rganish va kompyuter ko'rish texnologiyalari yangiliklar xonasidagi samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, ushbu texnologik taraqqiyot o'z navbatida algoritmik xolislik, dezinformatsiya va deepfakes (chuqur soxtalashtirishlar) xavfi, jurnalistik halollikning potentsial yo'qolishi kabi jiddiy axloqiy va me'yoriy muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqola Sun'iy intellektning media tarixidagi evolyutsiyasini, uning ishlab chiqarish va iste'molga ta'sirini, yangi axloqiy va huquqiy dilemmalarni hamda sun'iy intellekt orqali voqelikni idrok etishimizning qayta ta'rifini o'rganadi. Maqsad, sun'iy intellekt yetakchiligidagi media kelajagini tushunish va uning potentsial oqibatlarini har tomonlama tahlil qilishdir.

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

Mayzuga oid adabiyotlar tahlili

Media makonida sun'iy intellektning ildizlari avtomatlashtirishga bo'lgan uzoq yillik intilishlarga borib taqaladi. XVII asrda Yevropada ilk gazetalar paydo bo'lganidan boshlab, XIX asrga kelib matbaa texnologiyalari va savodxonlikning o'sishi bilan ommaviy axborot vositalari keng tarqalishga erishdi. Bu o'z navbatida ixtisoslashuvga olib keldi; XIX asrda maxsus jurnallar paydo bo'ldi, XX asrga kelib esa bu tendentsiya yanada kuchaydi, natijada iste'molchilar jurnallarining 40 dan ortiq maxsus kategoriyalari shakllandi. Radio va televideniye ham xuddi shunday ixtisoslashuv yo'lidani bordi, bu esa shaxsga tegishli kontentga bo'lgan istakni kuchaytirdi. Raqamli inqilob bu tendentsiyani yanada jadallashtirdi, 80-90-yillarda ilk onlayn hamjamiyatlar foydalanuvchilarga o'z qiziqishlariga ko'ra kontentni tanlash va kuratatsiya qilish imkoniyatini berdi.

Sun'iy intellektning paydo bo'lishi, ayniqsa generative sun'iy intellekt, kontentni avtomatlashtirishni sezilarli darajada tezlashtiradi, bu jarayon yarim asrdan ortiq vaqtdan beri o'rganilmoqda. Jurnalistikada bu ma'lumotlarni cheklangan inson aralashuvi bilan hikoyalarga algoritmik o'zgartirishni o'z ichiga oladi. Sun'iy intellekt endi nafaqat statistik ma'lumotlarni avtomatlashtirilgan tarzda hisobotlarga aylantirish balki tabiiy tilni qayta ishlash, mashinani o'rganish va kompyuter ko'rish kabi ilg'or texnologiyalar yordamida original, yuqori sifatli matn, audio va vizual kontent yaratish imkoniyatlariga ega. Associated Press singari tashkilotlar avtomatlashtirilgan daromad hisobotlari uchun sun'iy intellektdan foydalanadi. Generativ sun'iy intellekt oddiy avtomatlashtirishdan tashqari, yangiliklar maqolalari va video hisobotlar kabi asl, yuqori sifatli kontent yaratish orqali media va jurnalistikani inqilob qilmoqda.

Ishlab chiqarish va iste'mol: Sun'iy intellekt media makonini qanday o'zgartirmoqda?

Sun'iy intellekt media makonining har bir bosqichini, ya'ni kontentni ishlab chiqarishdan tortib uni iste'mol qilishgacha bo'lgan jarayonni tubdan o'zgartirmoqda. Ishlab chiqarishda sun'iy intellektning imkoniyatlari misli ko'rilmagan tezlikda kontent yaratishga imkon beradi. Jurnalistlar uchun sun'iy intellect muntazam vazifalarni avtomatlashtirib, ularga murakkab tergov ishlari va kasbiy vazifalarga e'tibor qaratishiga imkon beradi. Ular katta ma'lumotlar bazalarini tahlil qilib, ma'lumotlarga asoslangan jurnalistika uchun tendentsiyalarni aniqlay oladilar. Misol uchun, sun'iy intellect tahririyat vazifalarini, jumladan, matnni tahrirlash va sarlavhalar yaratishni avtomatlashtiradi.

Iste'mol nuqtai nazaridan, sun'iy intellect media tashkilotlariga kontentni tomoshabinlar qiziqishlariga ko'ra shaxsiylashtirish imkonini beradi, bu esa auditoriya bilan o'zaro aloqani kuchaytiradi. Nyu-York Tayms va BBC kabi media tashkilotlari yangiliklarni shaxsiylashtirilgan tarzda yetkazib berish uchun sun'iy intellektdan foydalanadi. Sun'iy intellect asosidagi analitika auditoriya haqida chuqurroq

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

ma'lumotlarni taqdim etib, kontentni maqsadli yetkazib berishni osonlashtiradi va foydalanuvchi ishtirokini kuchaytiradi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt tomonidan quvvatlangan tarjima butun dunyo bo'ylab yangiliklarning mavjudligini kengaytiradi. Sun'iy intellektning bu xususiyatlari yanada shaxsiylashtirilgan kontent kabi yangi biznes modellarini yaratishga yordam beradi.

Sun'iy intellektning media makoniga keng integratsiyasi jiddiy axloqiy va me'yoriy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Eng muhim tashvishlardan biri – bu algoritmik xolislik bo'lib, sun'iy intellektning o'quv ma'lumotlarida mavjud bo'lgan xolisliklarni davom ettirishi va natijada noto'g'ri hisobotlarga olib kelishi mumkin. Shuningdek, dezinformatsiya va deepfakes ning ko'payishi haqiqat tushunchasiga tahdid soladi. Sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontentning sifati va aniqligi bo'yicha xavotirlar mavjud; masalan, 2023 yilda sun'iy intellekt vositasi tasodifan dezinformatsiyani tarqatgan holat bo'lgan. Jurnalistik yaxlitlikning yo'qolishi va jurnalistika va kontent ishlab chiqarish sohasida ish o'rinlarining yo'qolishi kabi munozaralar ham dolzarbdir.

Sun'iy intellektning ta'siri shaffoflik muammolari va medianing yirik texnologiya platformalariga qaramligini kuchaytiradi. Auditoriya esa noto'g'ri ma'lumotlardan kelib chiqadigan raqamli tafovutlar, shaxsiy daxlsizlikning buzilishi, plyuralizmga zarar yetkazish va siyosiy qutblanish kabi yangi tahdidlarga duch kelishi mumkin.

Mualliflik huquqi va adolatli kompensatsiya masalalari ham o'tkir tus olmoqda. Generativ sun'iy intellekt jurnalistik kontentni kompensatsiyasiz keng ko'lamda yig'ib olish orqali jurnalistikaga ekzistensial tahdid soladi, o'ylashimcha bu sanoatning moliyaviy inqirozini kuchaytiradi. News/Media Alliance ta'kidlashicha, sun'iy intellekt mahsulotlari yuqori sifatli, fakt tekshirilgan jurnalistik kontentga bog'liq. Ma'lumotlarni olishni kuchaytirishga asoslangan generatsiya ayniqsa tashvishlidir, chunki u real vaqtdagi maqolalarni tortib olib, noshirlarga hech qanday tan olish yoki qaytarib berishsiz to'g'ridan-to'g'ri raqobat yaratadi. Litsenziyalash kelishuvlari muhim qadam bo'lsa-da, huquqiy noaniqlik tufayli ular hozirda adolatli bozor qiymatiga ega emas. Media assotsiatsiyalari noshirlarga adolatli kompensatsiya ta'minlash uchun jamoaviy litsenziyalash kelishuvlarini faollik bilan osonlashtirmoqda.

Sun'iy intellektning media makoniga kirib kelishi nafaqat texnik jihatlarni, balki insonning voqelikni idrok etish usulini ham tubdan o'zgartirmoqda. Algoritmalar tomonidan boshqariladigan shaxsiylashtirilgan kontent lentasi foydalanuvchilarning "filtr pufakchalari" va "aks-sado xonalari"da qolib ketish xavfini oshiradi. Bu esa bir tomonlama ma'lumotlarga asoslangan dunyoqarashni shakllantirib, jamiyatda plyuralizm va tanqidiy fikrlash qobiliyatiga putur yetkazishi mumkin.

Sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontentning tobora murakkablashib borishi bilan, haqiqiy ma'lumotni soxta ma'lumotdan ajratish tobora qiyinlashmoqda. Deepfake

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

videolari va sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan matnlar, odamlar tomonidan yozilganlardan ajralib turmasligi, ishonchni yo'qotishga va umumiy xabardorlikni pasaytirishga olib kelishi mumkin. Bu, o'z navbatida, jamoatchilik ongida haqiqatning nisbiyligi haqidagi tushunchani kuchaytirib, obyektiv voqelikka bo'lgan ishonchni kamaytirishi mumkin. Fikrimcha, sun'iy intellektning shaxsiy ma'lumotlarni tahlil qilish orqali foydalanuvchilarning his-tuyg'ulari va qarorlariga ta'sir etish qobiliyati esa axborotni iste'mol qilishning yangi, manipulyativ shakllarini keltirib chiqaradi. Natijada, jamiyat sun'iy intellekt vositalari orqali voqelikni qanday idrok etishi va unga qanday javob berishi haqida jiddiy falsafiy va ijtimoiy savollar paydo bo'ladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolaning tadqiqot metodologiyasi sifatli tahlilga asoslangan bo'lib, mavjud akademik adabiyotlar, sanoat hisobotlari va siyosat hujjatlarining chuqur sintezini o'z ichiga oladi. Asosan, ushbu tadqiqot kontseptual tahlil va tanqidiy sintez usullaridan foydalanadi. Bu yondashuv sun'iy intellekt texnologiyalarining media makoniga ta'sirini har tomonlama baholash, asosiy tushunchalarni aniqlash, murakkab o'zaro aloqalarni ochib berish va kelajakdagi tendentsiyalarni bashorat qilish imkonini beradi.

Maqolada sun'iy intellektning media tarixiy rivojlanishidagi o'rni, uning kontent ishlab chiqarish va iste'moliga ta'siri, shuningdek, yuzaga kelayotgan axloqiy, huquqiy va ijtimoiy muammolar tahlil qilinadi. Mavzuga oid adabiyotlarni ko'rib chiqish sun'iy intellektning jurnalistika, tahririyat jarayonlari, axborot tarqatish va auditoriya bilan o'zaro munosabatlarga qanday ta'sir ko'rsatayotganini o'rganishga qaratilgan. Bu usul, sun'iy intellektning media sohasidagi murakkab va tez o'zgaruvchan landshaftini chuqur tushunish uchun turli manbalardan olingan dalillarni bir-biriga bog'lash va izchil tasvirni yaratishga yordam beradi.

Xulosa

Menimcha sun'iy intellektning media makoniga integratsiyasi nafaqat texnologik inqilobni, balki yangi tarixiy davrni va dunyoqarashning tubdan o'zgarishini anglatadi. Sun'iy intellekt media kontentini yaratish, tarqatish va iste'mol qilishda yuqori samaradorlik, tezlik va shaxsiylashtirish imkoniyatlarini taqdim etmoqda. Avtomatlashtirilgan jurnalistikadan generativ sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan sifatli kontentgacha bo'lgan rivojlanish, media tashkilotlariga o'z faoliyatini optimallashtirish, yangi biznes modellarini yaratish va auditoriya bilan aloqani kuchaytirish imkonini beradi. Jurnalistlar uchun esa sun'iy intellekt muntazam vazifalarni avtomatlashtirib, ularga chuqurroq, tahliliy va tergovchi jurnalistikaga e'tibor qaratishga imkon beradi.

Fikrimcha, sun'iy intellektning media makoniga keng ko'lamli kirib borishi jiddiy axloqiy va huquqiy muammolarni ham keltirib chiqaradi. Algoritmik xolislik,

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

dezinformatsiya va deepfakes ning tarqalishi, jurnalistik halollikning potentsial yo'qolishi, shaxsiy daxlsizlikning buzilishi va ish o'rinlarining qisqarishi kabi xavotirlar dolzarb bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, sun'iy intellektning jurnalistik kontentni kompensatsiyasiz yig'ib olishi media sanoatining moliyaviy barqarorligiga jiddiy tahdid soladi, bu esa mualliflik huquqi va adolatli kompensatsiya bo'yicha yangi huquqiy choralar va siyosiy munozaralarni talab qiladi.

Kelajak istiqbollari nuqtai nazaridan, sun'iy intellekt boshchiligidagi media kelajagi bir qator muhim jihatlarni o'z ichiga oladi. Texnologiyaning yanada rivojlanishi bilan, sun'iy intellektda kontent yaratishning yangi, innovatsion usullarini taqdim etish, ta'lim, ma'lumot almashish va madaniy boyitish uchun katta imkoniyatlar yaratish mumkin. Bu holat shuni ko'rsatadiki kelajakning ijobiy bo'lishi uchun, sun'iy intellektni mas'uliyatli va shaffof tarzda integratsiya qilish zarur. Bu esa kuchli axloqiy doiralar, qat'iy me'yoriy choralar va inson nazoratining saqlanishini talab qiladi. Haqiqat, ishonch va javobgarlik tamoyillariga sodiq qolish sun'iy intellektning media makonidagi rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Menimcha, sun'iy intellektning media bilan simbiozi nafaqat texnologik, balki ijtimoiy, axloqiy va falsafiy jihatdan ham murakkab bir yangilanishni anglatadi, bu insoniyatning voqelikni idrok etish va unda ishtirok etish usullarini qayta belgilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Diakopoulos, Nick (Ed.). Sun'iy intellektga asoslangan yangiliklar xonasi: Avtomatlashtirish, tahlillar va jurnalistikaning kelajagi. New York: Routledge, 2019.
2. Lindén, Carl-Gustav, and Haapio-Kirk, Laura (Eds.). Yangiliklarni avtomatlashtirish: Mediani Algoritmilar Qanday Qayta Yozmoqda. Cham: Palgrave Macmillan, 2020.
3. Thurman, Neil, and Fink, Hannah. "Jurnalistikada avtomatlashtirish: Yangilik robotlarining jurnalistik rollar va amaliyotlarga ta'siri." *Jurnalistika va Ommaviy Aloqa Choraklik*, vol. 95, no. 3, 2018, pp. 605-624.
4. Lewis, Seth C., and Weber, Matthew S. "Jurnalistikada sun'iy intellekt bilan fikrlash: ChatGPT va boshqa generativ sun'iy intellekt vositalari jurnalistik amaliyotni qanday qilib qiyinchilikka qo'yadi va o'zgartiradi." *Raqamli jurnalistika*, vol. 11, no. 7, 2023, pp. 1297-1303.
5. Tandoc, Edson C. Jr. "Robot jurnalistikasining ishonchlilikka ta'siri: Tajriba." *Jurnalistika*, jild. 19, son. 2, 2018, bet. 128-145.